ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VII. Dizi - Sayı 131c

IV. TÜRK TIP TARİHİ KONGRESİ

İSTANBUL : 18-20 Eylül 1996

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
2003

YENİ BULUNAN BARAK BABA YATIRI VE İYİLEŞTİRME ÖZELLİKLERİ

AYDIN AYHAN*

"BARAK" kelime anlamıyla "tüylü bir cins av köpeği" demektir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden bu yana "barak" kelimesi çok geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Bu kelime isim olarak; insanlara, topluluklara, yerleşim yerlerine hatta bir halk müziği tavrına bile verilmiştir.(1)

"Köpek" kelimesi son devirlerde küçültücü bir sıfat olarak tahkir anlamında kullanılıyorsa da eski zamanlarda; aslan, kaplan, pars, şahin, ceylan gibi övgü ifade eden bir kişi ismi olarak kullanılmıştır.(2)

Bu yazıda söz konusu edeceğimiz "Barak Baba" tarih içinde çoğu kez çağdaşı, belki de aynı yerden nasiplenmesi itibariyle "ocakdaşı" olan ünlü Kalenderî-Hayderî dervişi diğer Barak Baba ile karıştırılmıştır.

Çeşitli kaynaklardaki "Barak Baba" ile ilgili zıtlıklar da bundan kaynaklanmaktadır. Yani bir Barak Baba değil aynı çağda yaşamış iki Barak Baba vardır.

Saç ve sakallarını kazıyarak dolaşan, öküz boynuzları ve aşık kemikleri takan, esrar çekip vecd içinde şathiyeler söyleyen, namaz kılmaya ve sünnetlere pek önem vermeyen, Kırım'da yaşayan Kalenderî-Hayderî dervişi Barak Baba, Moğollar arasında büyük hürmet görmüştür. İlhanlı hükümdarı Gazan Han kendisine büyük saygı göstermiş, sarayına ve himayesine almış, daha sonra elçi olarak Gıylan'a gönderilmiş, burada kışkırtılan Araplar tarafından öldürülmüştü. Kemikleri Moğollar tarafından daha sonra buradan getirtilerek Sultaniye'de Moğolların hükümdarlık ailesi mensuplarının gömüldüğü mezarlığa gömülmüştü. Burada Gazan Han'ın bir yarlığı ile adına bir türbe ve bir tekke yaptırıldı.(3)

Fakat bazı kaynaklar ise Barak Baba ve müritlerinin beş vakit namaz kıldıklarını, hatta namaz kılmayı aksatanları dövmeleri için Barak Baba'nın

* Balıkesir Üniversitesi Almanca Okutmanı BALIKESİR.

muhtesip tayin ettiğini, müritlerinin "Barak kıllı olur" diye saç ve sakallarını kestirmediklerini bildiriyorlar.(4) Çelişki buradadır.

Kalenderî-Hayderî dervişi olan ve Sarı Saltık Baba'nın bağlılarından olduğu söylenen Barak Baba'nın adı *Saltukname*'de geçmemektedir. Ama onunla beraber Kırım'a gitmiş, oradan da Moğolların hizmetine girmiştir. Hazret-i Ali'nin Gazan Han'da hulûl ettiğine inanmakta ve davranışlarıyla bir şamana benzemektedir.

Fakat namaz vakitlerine ve sünnetlere dikkat eden Barak Baba doğrudan Hacı Bektaş-ı Velî'ye mensuptur. Hacı Bektaş-ı Velî'nin Makalât, *Besmele Şerhi* gibi eserlerinde ve'Velâyetnamesi'nde Kalenderî dervişi Barak Baba'nın yaşantılarını tavsiye eden veya tesvip eden işaret yoktur. Öte yandan, vilayetnamelerde geçen Barak Baba bağlılığı ve candan itaati ile övülmektedir.

Moğollar ülkesindeki Barak Baba'nın Kıpçak dili ile yazılmış bir de Şathiyesi vardır.(5) Barak Baba Risalesi denilen bu şathiyeye 1400'lü yıllarda yaşamış olan İlyas bin Hızır uzunca bir de Şerh yapmıştır.(6)

Tarikat silsilesi içinde nasiplenme halkasını belirtirken Yunus Emre bir şiirinde:

"Yunus'a Taptuk'u Saltuk'u Barak'tandır nasip
Çün gönülden cûş kıldı ben nice pinhân olam."(7)

Bu beyitte de görüldüğü gibi; Yunus Emre Taptuk Emre'den, o Sarı Saltuk'tan, o da Barak Baba'dan nasip almışlardır. Burada bazı sorular akla geliyor. Sarı Saltuk Baba'nın Hacı Bektaş-ı Velî'den nasiplenmesini Barak Baba sağlamıştır. Şiir farklı nüshalarda değişiklikler göstermektedir. Eğer yukarıdaki beyitte olduğu gibi Sarı Saltuk Barak Baba'dan nasiplendiyse bu Hacı Bektaş-ı Velî *Velayetname*lerinde adı geçen Barak Baba'dır.

Fatih Kütüphanesi'nde 4519 numaralı *Al Valad-al Şafiyk val hâfid-al Hâlyk* isimli hicri 733'te yani Yunus Emre'nin bilinen ölümü, tarihinden on üç yıl sonra yazılmış kitapta Taptuklu-Kalenderî'lerle ilgili anlatılanlarla Yunus Emre'nin şiirlerinde en küçük, onları andıracak bir söz bile yoktur. Bu da Yunus Emre'nin Hacı Bektaş-ı Velî'den daha sonra halifesi olan Barak Baba'dan nasiplendiğini akla getiriyor. Gerçeği ancak Allah bilir.

Ayrıca bu Barak Babalardan başka Bursa'nın Barak Fakih köyünde türbesi bulunan bir Barak Fakih daha vardır. Çağdaşı olan diğer Baraklardan ayrılmak için yaptığı iş ile ilgili "fakih" lakabıyla anılmaktadır.

Bektaşî *Velayetname*lerinde anılan Hacı Bektaş-ı Velî'nin halifesi olan Barak Baba için velayetnamelerde şunlar anlatılmaktadır:

Abdülbaki Gölpınarlı neşri "*Velayetname-i Hacı Bektaş-ı Velî*'de ölüm döşeğinde Hacı Bektaş müridi Sarı İsmail'e yaptığı vasiyette: "Bir halifem de Barak Baba'dır. Gerçek bir "er"dir. Ona da söyleyin Karasi'ye varsın. Balıkesirî'ye gidip orasını yurt edinsin."(8) demektedir.

Bektaşî dedebabası Doç. Dr. Bedri Noyan'ın yayınladığı Firdevs-i Rumî tarafından İkinci Bayazıt devrinde yazıldığı anlaşılan manzum velayetnamede yazılanlar şöyledir:(9)

Bir Halife bil ki Barak Babadur
Erdür ol adı bil anâ mertebedür
Bâis oldur eyle ad olmasına
İşbu lâfza Er'een gelmesine
Hazret-i Hünkâr-ı Şah-ı Evliyâ
Tacidâr-ı asfiyâ vü etkiyâ
Kıldı istifrağ bir gün nâgehân
Er ana dir yürü der cây-ü fülân
Anda istifrağ ittüm ört anı
Bil nasibe irgörem bû dem seni
Görücek ânı varup gör ne eyledi
İşbu resme re'yü tedbir eyledi
Er nasîb didüği vârise budur
Nûş itgil kim sanâ lâzım budur
Anı derhal nûş itti cümlesin
Aldı andan ne-ki var cümlesin
Döndi tîz Hünkâra irişti heman
Yüzüne bakub ol kutb-u cihân
Dîdiğümü nûş ittün mi didî
Şorba gibi öğüttün mi didî
Hoş Barak'sun Barakkımsun Barakım
Sana oldur bil nasibüm bil benüm
Andan âna geldi hâlet-i garîb
Rütbet-ü Erlik anâ oldı nasib
Sonra ânâ çar alâmet virdiler
Buğadıç yerine anı gönderdiler
Şimdi ahibbası anun saç getirür

Böyle erenler söze te'vil getürür
Kim Barak kıllı olur hem biz dahî
Götürürüz saç budurur söz dahî

Aynı *Velayetname*'nin 439. sayfasında gene Hacı Bektaş-ı Velî'nin vasiyetine devamla Barak Baba'ya atfen:

Bir Halifem de umûdumdur yakıyn
Gerçek erdür ol dahî îlmel yakıyn
Dik Karasi milkine itsün sefer
Şehr-i Balıkesirî de kılsın makar

Manzum *Velayetname*'nin yazarı Firdevs-i Rumî 1453'te Bursa'da doğmuştur. Çağında oldukça çok, önemli, çağına ışık tutan eserler kaleme almıştır. Eserlerinde "Münazara-i Seyf ü Kalem" 1485'te, "Satrançname-i Kebir" 1503'te Balıkesir'de kaleme alınmıştır. Bu durumdan Firdevs-i Rumî'nin uzun süre Balıkesir'de oturduğunu anlıyoruz. Manzum Velayetname'sini yazdığı tarihte Barak Baba'nın müritlerinin Bigadiç'te türbenin bulunduğu yerde oturduklarını ve saçlarını uzattıklarını yazdığına göre onlarla görüşmüş olması gerekmektedir. *Velayetname*'lerde de açık bir şekilde belirtildiğine göre ölmeden önce bağlısı olduğu Hacı Bektaş-ı Velî'nin Balıkesir'e Karasi Mülküne Bigadiç'e gitmesi buyrulan Barak Baba' nın kusmuğunu yiyecek kadar candan bağlı olduğu "pîr"inin vasiyetine aykırı davranması, Bigadiç'e gelmemesi devrinin tarikat geleneklerine göre mümkün olamayacağından yola çıktım. *Velayetname*'nin Hacı Bektaş-ı Velî'nin ölümünden yüz elli yıl kadar sonra yazılmış olması, yazarının uzun süre Balıkesir'de yaşamış olması ve *Velayetname*'de onun "ehibbası"nı gördüğünü işaret etmesi Barak Baba'nın mezarının Bigadiç'te aranması gerektiğini düşündüm. Bigadiç pazarında tarih öğretmeni Zekeriya Özdemir ile köylülere "Barak Baba" ismini bilip bilmediklerini sormaya başladık. Bir kaç hafta, sonra pazarda "Barak Baba"yı tanıyan bazı köylülere rastlanınca heyecanla yola koyulduk. Bigadiç'e 35-40 km. uzaklıkta bulunan İğciler-Topalak-Davutlar köyleri arasındaki üçgen içinde çok dağlık, yollardan çok uzak, kaybolmuş bir vadide "Barak Dede Yatırı"nın bulunduğunu öğrendim.

Çevrenin son derece sapa ve yollardan uzak olması nedeniyle elektrik ve yol ancak son yirmi yılda buralardaki köylere gelebilmişti. Bu nedenle Barak Baba unutulmuş ancak çevrede bulunan birkaç köy tarafından bilinir olmuştu.

Öyle unutulmuştu ki; Barak Baba bir Alevî azîzi olmasına, *Velayetname*'lerde bizzat Hazret-i Hünkâr tarafından "erenlikle" müjdelenmiş kutlu bir kişi olmasına rağmen, 1700'lü yılların başlarından itibaren yörede görülmeye başlayan ve 1862'den itibaren iskâna tabi tutulan Alevî inançlı Çepni ve Tahtacı oymakları tarafından tanınmamaktadır.

Çevrede bulunan Sünnî inançlı birkaç köy, yatıra büyük saygı göstermektedir. Biraz da benim etkim ve tanıtmam ile geçen yıl 6 Haziran 1995'te çevre köylerin katılımıyla yatırın önünde büyük bir "hayır" düzenlendi.

Yatır, terk edilmiş, sadece temel taşları kalmış çok büyük bir yerleşim yerinin ortasındadır. Her tarafı çok büyük çam ağaçları ve çalılar sarmış, türbe bu ağaç ve çalıların arasına adeta gömülmüştür.

Barak Baba Yatırı

Yatır, tekke olduğu anlaşılan 123 m^2 türbe ve zikirhane binası olmak üzere 744 metrekarelik bir saha üzerine kurulmuştur. Gerek yapının konumu, gerekse bahçe duvarına bitişik kalıntılar bu yerin çok geniş bir tekke kompleksi olabileceğini göstermektedir.

Kompleksin çevresi 133 m uzunluğunda 1.5 m yüksekliğinde bir taş duvar ile çevrilidir. Hayvanların girmesini önlemek için duvarın üzerinde köylüler tarafından yapılmış çalıdan bir set vardır. Yatırın avlusunun çok daha geniş olduğu, duvarı altmış yıl kadar önce tamirinde bulunanlar tarafından ifade edilmektedir. Bu duvar tamiratı sırasında avlunun güney ve batı kısımlarında bulunan bazı mezarların duvarın dışında kaldığı söyleniyor.

Türbe kısmı dışarıdan sekizgen bir yapıdır. Bu bölüm gene sekizgen bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üzeri kiremitle örtülüdür. Ön ve arkadaki yan çıkıntılar ana kubbeden 1.20 m kadar aşağıda üç dilimli kiremit birer çatı ile başlamakta, bu çıkıntılarla türbe odası içten tam bir kare şeklini almaktadır.

Sekizgen yapı ve kubbeler Bektaşîliğin erken dönemlerinden itibaren Oniki İmamların sekizincisi olan İmam Ali Rıza'ya hürmeten yapılmakta idi. Burada da aynı düşünce ile kullanılmış olmalıdır.

Yatırın bulunduğu türbe kısmı devrinde yapılmış olup duvarları taş ile örülmüş, aralarına çamur doldurulmuş, horasan ve harçla sıvanmış, badanalanmıştır. Türbenin yan girişi ve zikirhanenin sonradan yapıldığı yapılarının biçimlerinden, çatılarının sekizgen mezar odasına dayandırılmasından anlaşılmaktadır.

Girişte bulunan oldukça eski tahta kapının demir kapı kolu üzerinde 1261 yani 1845 tarihi yazılıdır. Tamir veya yapım tarihi olabilir.

1. 65 m x 1.50 m'lik tahta kapıdan bir basamak inilerek 4.50 m uzunluğunda, 2 m genişliğinde, 2.10 m yüksekliğinde bir girişten geçilerek ikinci bir tahta kapıya gelinir. Buradan bir basamak daha inilerek zikirhaneye girilir.

Zikirhane, Kıble'ye dönük, 4.73 m genişliğinde, 6.59 m uzunluğunda, 2.50 m yüksekliğinde bir mekândır. Burada Kıble tarafında 10 cm yüksekliğinde 1.60 m eninde bir yükselti, gene Kıble tarafında yerden 2 m yükseklikte dışarı açılan bir pencere, sol duvarda 1.50m yükseklikte ufak bir girinti bulunmaktadır.

Zikirhanenin sol tarafından, giriş kapısının ters yönünden kabirlerin bulunduğu bölüme girilir. Dışarıdan sekizgen görünmesine rağmen bu mekân içten kareye yakın bir görünümdedir. 4.70 m x 4.50 m'dir. Kubbe bu hücrenin üzerindedir. Hücrenin solunda 1.10 m yükseklikte 60 cm x 110 cm.'lik bir pencere kapının tam karşısında ve duvarın ortasında gene 110 cm yükseklikte 60 cm x 75 cm.'lik parmaklıklı ve kapaklı bir pencere bulunmaktadır. Kapının karşısındaki pencerenin iki yanında simetrik olarak iki büyük girinti bulunmaktadır.

Bu mekânda dört kabir bulunmaktadır. Kabirlerden girişin sağındaki ve en büyük olanı Barak Baba'nın kabridir. Girişin sol tarafında bulunan tek kabrin hanımına ait olduğu söylenmektedir. Barak Baba'nın kabrinden biraz küçüktür. Esas kabrin hemen girişte olduğu, girişi engellediği için kırkbeş yıl önce yapılan tamirde sandukanın sol tarafa doğru alındığı söyleniyor.

Hücrenin girişin sağ duvarı bitişiğinde, Barak Baba'nın kabrinin sağında uç uca iki kabir daha vardır. Birisi küçük diğeri biraz daha büyükçedir. Bunlar Barak Baba'nın çocuklarıdır.

Kabirlerin üzerinde tahta sandukalar bulunmaktadır. Bu sandukaların baş ve ayak uçlarına kabir taşı olarak düzgün kesimli tahtalar konmuştur. Sandukaların üzerleri niyazları gerçekleşenler tarafından adak karşılığı getirilen üst üste kilimlerle örtülüdür.

Barak Baba'nın mezarı başında bulunan tahtaya keçe külah geçirilmiştir. Zamanla güveler tarafından büyük tahribata uğrayan bu keçe külahtan bugün sadece küçük bir parça kalmıştır. Geçen yıl köylülerden birisi tarafından yeni bir keçe külah yaptırılmıştır.

Barak Baba'nın mezarının baş tarafında çok usta bir marangozun elinden çıktığı anlaşılan üst tarafı sekizgen bir topuz şeklinde yontulmuş, üst düz kesimi sekize dilimlenmiş şimşir bir tahta bulunmaktadır. Keçe külâh bu tahtanın üzerine geçiriliyor. Bu tahtanın, önünde üst üste konulmuş iki ufak sütun başı bulunuyor. Üstlerindeki süslerden bu sütun başlarında Bizans etkisi göze çarpıyor. Üstlerindeki kalıntılardan burada mum yakıldığı anlaşılıyor. Köy imamının telkinleriyle son zamanlarda mum yakmaktan vazgeçilmiştir.

Tekkenin avlusunda baş taraflarında yazısız taşlar bulunan hemen girişten yirmiden fazla mezar bulunmaktadır. Bazı taşların toprak altında kalmış olması burada bulunan mezarların sayısını tam olarak tespit etmemizi imkansızlaştırıyor.

Türbe girişinde bulunan mezarlara basmadan içeri girmek çok zordur. Kırkbeş yıl önce yapılan tamirat sırasında girişi zorlaştırdığı için bazı taşlar sökülmüş. Buralarda yatanların "Pîrimi ziyarete gelenler üzerime basıp geçsinler ", diye kabirlerini buraya vasiyet ettikleri söyleniyor.

Avlu kısmının girişinde sağdan itibaren görülen uzun taş yığınlarından burada bir sıra küçük yapının bulunduğu anlaşılıyor. Buraları herhalde tekkede mücavir bulunan dervişlerin hücreleri olmalı.

Türbe kompleksinin hemen doğusunda türbeye adeta bitişik halde 25 m x 20 m boyutlarında köylüler tarafından cami olduğu söylenen bir yapının temelleri görülmektedir. Zikirhanenin dış duvarı ile bu duvar kalıntıları arasında iki metre boşluk vardır. Bu boşluktaki bazı kalıntılardan cami ile tekke kompleksi arasıda bir bağlantı olduğu anlaşılmaktadır.

Yatırın avlusunun dısında giriş kapısının hemen sağında 60 cm x 60 cm boyutunda 80 cm yüksekliğinde bir "kurban taşı" var. Taşın üzerinde 40 cm çapında 20 cm derinliğinde içine kurban kanı akıtılan bir çukur oyulmuş durumdadır.

Yatırın önünden geçtiği anlaşılan yol 10 m kadar sonra orman ve taşlar içinde kaybolmuştur.

Yatırın kuzeyinde yeniden beliren yol ile başlayan hafif sırtta elli kadar bina temeli kalıntısı görülür. Bu kalıntıların ortasında oldukça genişçe bir alanda son zamanlarda tamir görmüş kurumuş bir pınar yer alıyor. İğciler köyü yakınlarda açtırdığı artezyenden buraya su getirtip ihya etmeye uğraşmaktadırlar.

Bu yerleşim yeri kalıntısının kuzeybatısında 500 m kadar uzak bir tepede elli kadar mezar daha vardır. Bunlar buradaki köy halkının mezarları olsa gerektir. Mezarların bulunduğu bu tepenin önünde yol yeniden başlamaktadır.

Yatırın Bulunduğu Hücredeki Eşyalar

Hücre içindeki duvar girintilerinde iki tunç şamdan, üç tunç kap ve Barak Baba'nın mezarı başına sokulmuş ay şeklinde demir bir alem bulunmaktadır.

Şamdanlar: Gerek yapım stilleri, gerekse üzerlerinde bulunan paten (oksitlenme)den bunların en erken 1700'lü yıllarda buraya konmuş olabileceğini gösteriyor. Şamdanlar kırık durumdadır. İkisi de stil olarak birbirlerinden farklıdır.

Tunç kaplar: Duvar girintilerinde birbirlerine yakın boyutta iki, bir de küçük üç tunç kap bulunmaktadır. Üzerlerindeki patenden bu kapların şamdanlardan daha eski oldukları anlaşılıyor. En büyük kap 35 cm çapındadır. Kabın kenarlarında bulunan süsleme izleri bunun belki de tekkenin kuruluş devrinden kalmış olabileceğini düşündürmektedir. Her üç kabın da dipleri çivi ile delinmiş. Çalınmaması için alınmış bir önlem olarak yapıldığını sanıyorum.

Alem: Dövme demirden yapılmış, 150 cm'lik bir sopa ucuna geçirilmiş 15 cm çapında bir hilâl şeklindedir. Hilâlin uçları ağızlarını açmış hayvan figürleri biçimindedir. Hilâlin sopaya geçtiği yerde aynı demirden bağlantılı bir küre vardır. Özellikle bu hilâl tedavi amaçlı kullanılmaktadır.

Bu eşyalardan başka burada köylülerin "çalpara" dedikleri bir tef ile iki zil bulunuyorlarmuş. Bunlardan çalpara kırk yıl kadar önce çevreden geçen Çingeneler tarafından çalınmış köylülerin işaret ve anlatımlarına göre çalpara 70-75cm çapın da bir tef olmalıdır. Ziller de zaman içinde kaybolup gitmiş. Bu zillerden birisi on yıl öncesine kadar İğciler köyünün köy odasında muhafaza ediliyorken şimdilerde nerede olduğu bilinmektedir. Anlatıldığına göre bunlar da 30cm çapında tunç levhalar şeklinde imiş.

Barak Baba Yatırına Yapılan Niyazlar

a) Çocuğu olmayanlar
b) Çocuğu veya kendisi hasta olanlar
c) Geç yürüyen veya konuşan çocuklarına şifa arayanlar

d) Sevdiklerine kavuşmak isteyenler
e) Gurbette kimsesi olup sağ dönmesini dileyenler
f) Malı kaybolanlar
g) Yüreğinde sıkıntı olanlar
h) İşlerinin düzgün gitmesini dileyenler
i) Cinler tarafından çarpıldığına inananlar

Yukarıdaki dertleri olanlar yatıra gelirler bazı adaklarda bulunurlar. Yatıra yapılan niyaz biçimleri şunlardır:

a) Kurban adamak
b) Hizmet adamak
c) Dua adamak

Adaklar yatır ziyarete gelinirken okunan dualarla birlikte yapılacağı gibi, yatır gelmeden kalpten geçirilerek de yapılabilinir.

Adanan kurban önce kesilebileceği gibi niyaz edilen iş meydana geldikten sonra da kesilebilir.

Kurban, avlunun giriş kapısı önünde kesilir. Kurban kanı kurban taşı içindeki çukurda bırakılır. Hemen hemen her gelişimde kurban taşı içinde eski ve yeni kan kalıntısına rastladım. Fakat bir gelişimde (10.09.1993) yatırın avlusu içindeki adak ağacı altındaki taze kan izlerinden kurbanın burada da kesildiğini anladım.

Adak ağacı, bağlanmış çaputlarla süslüdür.

Niyaz biçimleri:

Çocuğu olmayanlar: Yatırın esas ünü çocuğu olmayanların dileklerinin kabul olması iledir. Çocuğu olmayan kadın, kaynanası veya kocasının en yakını olan bir hanımla yatıra gelir. Dualar okuyarak avluya girer. Giysisinin eteğinden yırttığı küçük bir bez parçasını oradaki adak ağacına bir beşik şeklinde bağlar.

İçine oradan bulduğu bir dal yatırır. Sonra türbeye girerler. Gelin orada bulunan süpürge ile hizmete başlar. Yerleri siler süpürür, kabirlerin üzerlerinde bulunan kilimleri silkeler. Bu arada beraberindeki kadın biliyorsa *Kur'an-ı Kerim*, bilmiyorsa bildiği duaları gelin hizmetini bitirinceye kadar okur. Gelin hizmeti bitirince "künge" denilen toz ve çöpü oradaki küreğe toplar. Gelin bu toz ve çöplerden küçük bir parça yutmalıdır. Bu parça bir

kuru yaprak kırığı veya rüzgâr ile gelen bir tohum, bir karınca, bir böcek olabilir. Yutulan şey canlı olursa doğacak çocuğun "diri ve canlı" olacağına inanılır. Bu arada gelin içinden çocuğu doğduğunda yerine getirmek üzere bir adakta bulunur. Çocuk doğunca bu adak mutlaka yerine getirilir. Hizmetler bitince Barak Baba'ya fatihalar okunarak ayrılınır.

Eğer kurban önceden kesildiyse gelin hizmetini bitirdikten sonra bazen tekkenin dışındaki düzlükte, bazen tepenin hemen altındaki derenin kenarında pişirilip hep beraber yenir.

Çocuğu veya kendisi hasta olanlar: Hasta yoldan yürüyerek veya kucakta getirilerek türbeye girerler. Zikirhanede namaz kılınır. Şifaya, iyileşmeye vesile olması dilenir, adaklar adanır.

Geç yürüyen veya konuşan çocuklarına şifa arayanlar: Anne ve babalar dualarla kabirlerin bulunduğu bölmeye girerler, ellerinden veya kolları altından tuttukları çocuklarını Barak Baba'nın kabri etrafında yedi defa döndürürler. Beraberlerinde getirdikleri bir şişe suyu mezarın başına bırakırlar. Adaklar adayarak ayrılırlar. Su bir gece burada bekletildikten sonra hasta çocuğa içirilir.

Başı ağrıyanlar: Fatiha okuyarak Barak Baba'nın kabri başında bulunan tahtaya geçirilmiş keçe külâhı başına geçirir. "Dede.. Dede.. Başımın ağrısı bu külâhta kalsın." denir. Getirilen çocuk küçükse fatihayı çocuğu getiren okur. Orijinal külâh güveler tarafından tahrip edildiğinden gelen ziyaretçilerden birisi düzelsin diye kenarlarını kestiği için bu külahtan sadece küçük bir parça kalmış. Yenilerde yeni bir külah yaptırılmıştır.

Sevdiklerine kavuşmak isteyenler: Yatıra abdest alıp girilir. Dede'nin baş ucundaki tahtaya çaput bağlanır. Dilek sahibi kalbinden sevdiğini geçirir. Daha sonra kabirlerin üzerlerine örtülü olan kilimlerden birini alıp üzerinde iki rekât namaz kılar.

Gurbettekinin dönmesini isteyenler: Bir testi su getirilir. (Son zamanlarda şişe ile getiriliyor. - Avlu kapısı önünde bu su ile abdest alınır. Kalan su kapının eşiğine dökülür. İçeri girilip namaz kılınır.

Malı kaybolanlar: Genellikle çevrede hırsızlık olmaz. Dağda hayvanlarını yitirenler gelip dua ederler. Hayvanın; ipini, yularını veya koşumunu mezarın başına bırakırlar. 11.5.1991'de yaptığım ziyarette eşeğini kaybeden bir köylünün eşeğin ipini mezarın bağ ucuna bıraktığını gördüm. Köylü ipi bı-

raktıktan sonra çok rahatladı. Er veya geç hayvanını bulacağına, ipi gene geri alacağına inanıyordu. Mezarın başında daha önce konmuş kayıp için ip veya benzeri bir şey olursa "Dede" o hayvanı aramakta olduğundan kendi hayvanını aramazmış.

Bir hafta sonra Bigadiç pazarında aynı köylüye rastladım. Hayvanın kendiliğinden eve geldiğini söyledi.

Sıkıntı, cin çarpması için gelenler: Ruhî rahatsızlıklar geçirenler, kendilerinde gariplikler, sıkıntılar hissedenler, cinler tarafından sıkıştırıldığına inananlar yatırın avlu kapısı önünde kurban kestikten sonra kabirlerin bulunduğu hücreye getirilir. Burada bulunan alemin açık ağzı önce boğaza getirilir. "Kuzular" okunarak çok yavaş hareketle yukarı doğru boğaza hafif temas ettirilerek kaldırılır. Alem çeneye geldiğinde çeneye dayanarak hafif hafif sağa sola sallanır. Bu arada hasta bildiği bütün duaları okur. En son fatiha okunarak ayrılınır.

İşlerinin rast gitmesini isteyenler: Herhangi bir işlerinin olmasını dileyenler ya gelerek, ya gelmeden uzaktan kalben yatıra kurban veya "hizmet" adarlar. İşleri olursa adaklarını yerine getirirler. "Hizmet adakları" sayesinde etraftaki köy ortadan kalktığı, camisi yıkıldığı halde yatırın içinin ve dışının sıvası, badanası, bakımı, içinin betonlanması, binanın tamiratı, çatısının aktarılması yapılarak bina zamanımıza kadar gelebilmiştir.

Tamiratlar: Dış kapı, duvar sıvaları, zikirhanenin çatısı 1903'te (1903/1321'de) büyük bir tamirat görmüştür. Uzun yıllardan beri yatırın bakım masraflarını halen Bigadiç'te oturan Halil Şen isimli avcı üstlenmiştir. Son olarak yaptığı adak üzerine 1978 Ocak ayında Mustafa Zeyrek isimli kişi tarafından Mehmet Örenli ve Mustafa Akbay ustalara tamir ettirilmiştir.

Anlatılanlar

(Anlatan: Raşit Ürenlioğlu-İğciler Köyü 1911 doğumlu)

Orhan Gazi bir gün cenkte iken zor duruma düşmüş. Etrafına bakınıp imdat ararken Barak Baba ile Geyikli Baba yanında görünüvermiş. Barak Baba elindeki tahta kılıçla düşmanları kırıp geçirmiş. Düşmanlar kaçmışlar. Orhan Gazi Bursa'ya varınca Barak Baba'yı yanına getirtmiş, hazinedarını da çağırtarak; "Barak Baba'yı hazineye götür. İstediğini istediği kadar alsın!" demiş. Barak Baba sadece bir "çalpara" almış. Sultan; "Ne aldı?" diye sorunca "çalpara aldı" demişler. Orhan Gazi şaşırmış. Barak Baba'yı çağırıp, "Bunca

altın dururken niye çalpara aldın?" diye sormuş. Barak Baba: "Sultanım, bizim pul ile işimiz yok. Bu çalparanın sesinin duyulduğu yerleri bana ver, yeter" demiş. Orhan Bey; "Verdim gitti !" demiş. Barak Baba şimdiki yerine gelmiş. Tepeye çıkıp çalparaya vurmuş. Bursa'da sarayın camları zangırdamaya başlayınca; "Eyvah, memleket elden gitti" demiş. O esnada Barak Baba yanında belirivermiş. Sultan; "Bu ademlere olmaz olmaz!" demiş. Barak Baba, "Sultanım, her yeri değil çalparanın sesinin duyulduğu derenin etrafını ver" demiş. Şimdiki vadiyi o zaman almış.

Halen "Poyraz Dere"sinin yanındaki 300 dönümlük kadar bir arazi "Baraklar Alanı" olarak anılıyor. Gene yatırın batısında bulunan Topalak-Hisarköy arasındaki tepenin ön yüzü "Barak Bağları" diye biliniyor. Şimdi tamamen asırlık çitlenbik ve kızılçam ağaçlarıyla kaplı bu yamaçta çok eski olduğu anlaşılan otuz kadar artık yabanileşmiş asma köküne rastladım. Her taraf çalı ve ağaçlarla kaplı olduğu için ileri gidemedim.

Yatırın hemen yanında görülen yerleşim yeri 1800'lü yılların ortalarında terk edilmiş. Anlatılanlara göre; yatıra yapılan bir saygısızlık sonunda -türbe içinde bir zina- köyde "kırgınlık" denilen salgın bir hastalık çıkmış. Buradaki köy terk edilmiş. Köydeki bu hastalık sırasında yatırın 400 m güney batısında bulunan ortası oyuk koca çitlenbik ağacının ortasından geçebilen "iyice olanlar" gelip "İğciler köyünü" kurmuşlar.

Aslında "İyiceler Cemaatı" konar göçer yörükan taifesinden olup Akkoyunlu Eli kalıntılarının toplandığı "Bozulus" Türkmen grubuna bağlıdırlar. 1691 iskân harekâtından sonra kaçarak Karasi sancağı arazisine gelmişlerdir. İyiceler cemaatinin şimdi bulundukları dağlık bölgeye 1700'lü yılların başlarında geldikleri ve Baraklar köyünün o yıllarda meskûn olduğu sanıyorum.

Köylülerin dedelerinden naklettikleri bilgilere göre Baraklar köyü dağılınca iki aile Topalak köyüne, bir aile İğciler köyüne, bir aile Bigadiç'e, bir aile Balıkesir'e göçmüşler.

Köyde anlatılan bir söylenceye göre: Barak Baba'ya çok misafir gelirmiş. Her gelene hizmet etmekten bıkmış olan Barak Baba'nın hanımı gelenlerin yanında çeşitli laf eder, Baba'yla çekişir, huzursuz edermiş. Barak Baba, hanımı ölünce türbenin tam girişine gömülmesini, kendi mezarını ziyarete gelenlerin hanımının mezarına basıp gelmelerini, vasiyet etmiş. Vasiyet yerine getirilmiş. Tamiratlardan birisi esnasın da tabana beton dökülürken bu hanımın hemen girişte bulunan sandukası biraz sola kaydırılmış. Giriş açılmış.

Geçen yıl yaşlılardan biri belli olsun diye kapımız hemen ağzındaki betonu kırdırmış. Ama sanduka gene solda kalmış.

Kaynak Kişiler

Raşit Ürenlioğlü-İğciler Köyü, H. 1327 doğumlu.

Ali Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1937 doğumlu.

Ferhat Baştürk-İğciler Köyü, 1944 doğumlu.

Mehmet Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1944 doğumlu.

Süleyman Turan-İğciler Köyü, H. 1325 doğumlu.

İsmail Tekin-İğciler Köyü, H. 1323 doğumlu

Hüseyin Aksoy-Topalak Köyü, H.1331 doğumlu.

Hüseyin Aydoğan-Topalak Köyü, 1930 doğumlu.

İsmail Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1950 doğumlu.